

Educatie 2016+ in Bokrijk

Investeren in hoofden, harten en handen (en bij voorkeur alle drie tegelijk)

Bokrijk, en meer bepaald het Openluchtmuseum, zijn in de loop der tijd synoniemen geworden van een gestold verleden, het tegendeel van actie en evolutie. Wie Bokrijk en bij uitbreiding het museum de afgelopen jaren heeft bezocht, kan echter getuigen van het tegendeel: het stereotiepe beeld van Bokrijk klopt al even niet meer in de praktijk. In deze korte bijdrage ga ik in op de publieksbemiddeling voor scholen en groepen, zoals we die onder de paraplu-terme 'educatie 2016+' vorm gegeven hebben. Bokrijk zet namelijk al jaren in op een sterke publiekswerking, echter vanaf 2016 voor het eerst voluit vanuit het 'nu'. Dat is nodig want erfgoed is maar zo relevant als de relevantie die je publiek eraan toeschrijft. In Bokrijk staan bovendien zelden de museumobjecten op zich centraal, wel diezelfde objecten in relatie tot mensen. Tel daarbij het alomtegenwoordige onroerend, immaterieel, natuurlijk en levend erfgoed om te beseffen welk een veelzijdige leeromgeving voor jong en oud het Openluchtmuseum kan bieden.

Wie, wat, waar, wanneer en hoe

Het Openluchtmuseum ontvangt gemiddeld 300.000 bezoekers per zes maanden, waarvan ongeveer 40.000 bezoekers in schoolverband in de periode van april tot september. Van die 40.000 leerlingen boekt drievierde - via hun leerkracht of directie - een van onze programma's. De overige 10.000 leerlingen verkennen het museum (semi-) zelfstandig, wat we vanuit het educatieteam als een gemiste kans en in een aantal gevallen als een regelrecht nadeel beschouwen. Onze gastheren en -vrouwen in de historische huizen worden regelmatig bevraagd over de collectie en de huizen door kinderen en jongeren, in functie van een vragenlijst die ze van hun juf of meester meekregen. De museumwerking en programmatie in het museum zijn echter dermate dynamisch, waardoor deze opdrachtenblaadjes snel gedateerd of verouderd zijn. Zeker als ze van twintig jaar geleden dateren. Leerkrachten die hun bezoek niet voorbereiden, zijn er kortom aan voor de moeite en hun

leerlingen al helemaal. Vanuit de educatieve werking geloven we bovendien veel meer in een combinatie van hoofd (*minds-on*), handen (*hands-on*) én hart (*heart-on*). We zijn ervan overtuigd dat we beter onthouden wat we zelf ervaren, uitleggen of onderzoeken, dan hetgeen we enkel lezen en/of horen. Onze educatieve programma's hebben als bijkomende troef dat ze plaatsvinden in een leeromgeving die vrijheid, veiligheid en uitdaging biedt.¹

Atelierroute Pottendraaien © Bokrijk

Het grootste deel van onze schoolbezoekers komt uit het lager onderwijs (84 procent), 13 procent uit het secundair onderwijs. Het secundair onderwijs

Atelierroute Hout © Bokrijk

blijkt al jaren een moeilijker te bereiken doelgroep. Sinds we in 2014 ons educatief aanbod voor secundaire scholen bundelen in een afzonderlijke scholenfolder waarbij niet enkel de programma's maar ook de vormgeving op jongeren zijn afgestemd, merken we een lichte stijging van schoolbezoeken door deze doelgroep. Het aanbod voor secundaire scholen anno 2016 omvat twee soorten programma's: atelierroutes en belevingsroutes. Een succesingrediënt dat beide types programma's gemeenschappelijk hebben, is de mate van interactiviteit: zowel belevingsroutes als atelierroutes vertrekken vanuit een beleving die ontstaat door een combinatie van actieve waarneming, kritische reflectie en gerichte creatieve opdrachten.² Een stukje brood met smout proeven, een juk met gevulde emmers dragen, verschillen voelen in dierenhuiden, zelf een stukje stof weven, kortom: de totaalervaring primeert. Tijdens een belevingsroute gaat de klas anderhalf uur tot twee uur op pad met een gids. Vanuit hun eigen leefwereld ontdekken de leerlingen op interactieve wijze het leven van vroeger in relatie tot hun leven nu, op het platteland of in de sixties. De atelierroutes op hun beurt laten leerlingen kennismaken met het vakmanschap van hout, leder, brood, imkerij, pottendraaien of textiel. Klassen kiezen zelf de atelierroute die het beste bij hen past. Na een route van 45 minuten waarin ze kennismaken met het ambachtelijk productie-

proces, de gebouwen, gewassen, en eventueel zelfs dieren die daarmee verbonden zijn, gaan ze in een van de atelierschuren zelf aan de slag. Mooi meegenomen is dat ze hun eigen creatie mee naar huis nemen. Een lederen sleutelhanger, een zelf gedraaid potje of een broodje laten toe om achteraf thuis de museumervaring te delen.

4 museumdelen, 3 methodieken, 5 types begeleiders

De eerste conservator van het Openluchtmuseum, Jozef Weyns, deelde het museum op in drie regio's die elk een cultuurlandschap vertegenwoordigen. Vandaag is het museum nog steeds ingedeeld volgens deze cultuurlandschappen met daarenboven nog een vierde museumdeel, het stadsgedeelte, waarin de permanente opstelling 'De sixties' gehuisvest is. In museumdeel 'De Kempen' ontsluiten we de collectie interactief via gastheren en -vrouwen. In museumdeel 'Haspengouw' word je aangesproken door dorpsfiguren die door middel van een rollenspel (*first person interpretation*) het dagelijks leven op het Vlaamse platteland aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog tot leven brengen – een methodiek die beter gekend is onder de noemer 'Living History'. Museumdeel Vlaanderen biedt de uitvalsbasis voor enkele museumroutes en biedt de mogelijkheid tot wandelen en genieten van het landschap. De museumopstelling 'De sixties' in

de Oude Stad loodst je door het dagelijks leven van ‘De sixties’ (1958 tot 1973) waarbij persoonlijke verhalen ontsloten worden via interactieve identiteitskaarten. Elk van deze museumdelen biedt troeven die jongeren aanspreken: de (tijdelijke) muziektentoonstelling die sinds 2015 deel uitmaakt van ‘De sixties’ spreekt jongeren erg aan door gelijkenissen aan te halen van muziek uit de jaren 1960 met die van nu, in de Kempen gaan jongeren actief aan de slag in de atelierschuren of schrobben ze kledij schoon op een wasbord en in Haspengouw worden ze aangesproken door de strenge champetter waarbij ze worden geconfronteerd met de waarden en normen van 1913.

De sixties © Bokrijk

We werken in Bokrijk met een vijftal ‘begeleidersgroepen’ voor het begeleiden van schoolprogramma’s. Dat maakt onze begeleidersgroep heel divers: van acteurs voor inleefspelen, over gidsen voor beleevingsroutes, ateliereducatoren voor atelierroutes, gastheren en -vrouwen tot vaklui voor gespecialiseerde verdiepende ateliers. Voor elk type begeleider, voor elk programma ontwikkelen we een vormings-traject op maat. In de praktijk blijkt dat begeleiders ook sterk van elkaar leren, en dat opfrissings- en herijkmomenten tijdens het museumseizoen helpen om de visie en de aanpak helder te houden. Bij de introductie van de atelierroutes werd er een nieuwe groep van freelance ateliereducatoren opgericht, een boeiende mix van mensen met een hart voor vakmanschap én voor Bokrijk. Er werd daartoe een gediversifieerd opleidingstraject gestart, waarin zowel Bokrijkgidsen als experts in een specifiek vakmanschap werden meegenomen. Deze mix van begeleiders vult elkaar aan, deelt expertise en passie en maakt van de nieuwe atelierroutes een succes.

Familie T’Syen, bewoners van de Uitschoolhoeve (Oevel), ca 1896 © Bokrijk

In maart 2016 introduceerden we een nieuwe beleevingsroute: ‘Wat als?!’. De jongeren worden uitgedaagd om hun eigen vragen over het verleden te formuleren tijdens de route waardoor hun nieuwsgierigheid wordt gewekt. Het is dus niet de gids die het verhaal vertelt, maar de jongeren zelf. De gids faciliteert dit verhaal door bij verschillende haltes gerichte vragen te stellen en prikkelende opdrachten te geven waarbij de deelnemers zelf op ontdekking gaan om de verschillen tussen vroeger en vandaag te ontdekken. De ‘Wat Als?!’-route gaat van start met een foto die als rode draad wordt gebruikt en helpt om vanuit vandaag, even terug te keren naar het verleden door vragen te stellen zoals “Wat zou je het meeste missen? Als je één ding mag meenemen naar het leven van deze personen, wat zou het zijn?”. Op die manier wordt het inlevingsvermogen van de jongeren aangewakkerd. Daarnaast vragen we de jongeren bijvoorbeeld om een aantal hedendaagse objecten die aansluiten bij hun leefwereld (zoals cornflakes of pijnstillers) te plaatsen in een ingericht huis van honderd jaar geleden en biedt een krant uit 1913 aanknopingspunten om de vergelijking te maken met de nieuwsapps van vandaag. Deelnemers komen zelf tot inzicht en worden hierbij geholpen door verschillende interactieve activiteiten waarbij verschillende zintuigen geprikkeld worden. Door nieuwsgierigheid en motivatie op te wekken, door deelnemers hun bestaande ervaringen en kennis te laten gebruiken en nieuwe ideeën te creëren zijn deelnemers veel beter in staat om te vergelijken en om te leren van experts en andere contexten.³ De focus bij deze constructivistische leertheorie ligt volledig op de deelnemer met diens achtergrond, leerstijl, enzovoort.⁴ Daarbij is de kennis van de gids van het verleden en de

gepresenteerde onderdelen echter een onontbeerlijk ingrediënt. Een formule die we nog niet in zijn geheel konden evalueren, maar die tot dusver vooral positief onthaald wordt omdat elke route door de groep zelf vorm gegeven wordt.

Conclusie

Cultureel erfgoed kan maar blijven bestaan als de betekenis ervan steeds vernieuwd wordt door de mensen voor wie het van betekenis is.⁵ Daarom kiezen we ervoor om onze programma's resoluut te la-

ten vertrekken vanuit het nu. Met onze publieksbemiddeling voor jongeren stellen we onszelf als doel jonge mensen te begeleiden en te prikkelen in het ontwikkelen van vaardigheden zoals samenwerken, betekenis geven aan informatie, kritisch denken, werken vanuit verbeeldingskracht, innoveren en nieuwe kennis vergaren zodat ze straks vol vertrouwen én met een rugzakje tips en tricks hun plaats in de samenleving kunnen in- en opnemen.

Sofie Clerix

Bokrijk & educatie 2016+

Bokrijk zet sinds jaar en dag sterk in op publiekswerking in diverse vormen waarin educatie een belangrijke rol speelt.⁶ Jarenlang werd op regelmatige basis een nieuw programma ontwikkeld, voornamelijk in functie van een jaarthema. Dit maakte dat het aanbod voor scholen en groepen uitgroeide tot een heel divers/heterogeen aanbod in thema's en werkvormen.

Het museumdeel de Kempen wordt de volgende jaren gerestaureerd en heringericht in het kader van het project 'Bokrijk brandmerkt'.⁷ Dit heeft ons ertoe aangezet om ons educatief aanbod onder de loep te nemen, uitgaande van een maximale flexibiliteit binnen de publiekswerking. Ook ons streven naar meer interactiviteit voor individuele bezoekers en de nood aan efficiëntieverhoging speelden een doorslaggevende rol om een traject gespreid over vijf jaren op te zetten.

De eerste twee jaren werden inmiddels volledig besteed aan vooronderzoek en voorbereidingen. Het traject werd gestart met een grondige analyse en bepaling van de doelgroep(en). Daarna werden de voorwaarden en thema's per doelgroep vastgelegd waarbij we maximaal rekening hielden met de trends en wensen van de bezoekers, opgevraagd via enquêtes en persoonlijke bevestigingen alsook met de doelstellingen vanuit het onderwijs in het onderwijs. Voor het aanbod aan scholen was er niet de intentie om de capaciteit op te drijven, noch om extra winst te maken aangezien we voor scholenprogramma's steeds uitgaan van een break-even-verhouding.

Het traject werd voorlopig uitgewerkt tot en met seizoen 2018, maar 2019 lonkt al om de hoek. De eerste realisaties zijn intussen zichtbaar in het museum en de evaluaties zijn lopende. Een traject geeft de indruk een start- en eindpunt te hebben, maar we beseffen heel goed dat deze evaluatie en bijsturing *a never ending story* is. Richtlijnen en visie geven richting aan de toekomst.

Eindnoten

- 1 S. Vandelacluze (ed), J. Van Esch en J. Waerts, *Methodiek: kunst- en erfgoededucatie. Theorie en praktijk* (Leuven 2009) 91.
- 2 Ibidem, 22.
- 3 J. Van Lakerveld en I. Gussen, *Aqueduct, competentiegericht onderwijs in een erfgoedcontext* (Bilzen 2011) 24.
- 4 S. Vandelacluze (ed), J. Van Esch en J. Waerts, *Methodiek: kunst- en erfgoededucatie*, 53.
- 5 A. Morbee, *Koken met Cookies. Handleiding voor het opzetten van een kunsteducatief erfgoedproject in secundaire scholen*. (Leuven 2006) 13.
- 6 Bokrijk begrijpt onder de noemer 'educatie' alle georganiseerde programma's voor scholen en groepen binnen de publieksbemiddeling.
- 7 Met BKRRK – 'Bokrijk brandmerkt' – staat het Openluchtmuseum aan de vooravond van een vernieuwingsproject. We werken al jaren aan de expertiseontwikkeling van vakmanschap, techniek en de toepassingen ervan in het museum. Met BKRRK willen we ook de hedendaagse relevantie van al dat vakmanschap aantonen en cross-overs en expertisedeling stimuleren.